

УДК 378.091.017.3-051:7.072.2

**АКСІОЛОГІЧНІ ОРІЄНТИРИ ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ МИСТЕЦЬКИХ ДИСЦИПЛІН**

Бодрова Т. О.

У статті висвітлено сутність та зміст ціннісного підходу в системі вищої педагогічної освіти, розкрито принципи положення педагогічної аксіології, що конкретизуються в рівноправному функціонуванні філософських поглядів та теорій у річищі єдиної гуманістичної системи цінностей, взаємозбагаченні традиції та новації, екзистенціальній рівності людей на основі визнання неповторності кожного. Автором визначено об'єктивні та суб'єктивні чинники, що мають суттєвий вплив на трансформацію освітніх цінностей у підготовці магістрів мистецьких дисциплін, проаналізовано роль ціннісної категорії "авторитет педагога" як фактора налагодження гармонічних міжсуб'єктних взаємин в навчально-виховному процесі вищого навчального закладу.

Ключові слова: ціннісний підхід, педагогічна аксіологія, магістр мистецьких дисциплін, авторитет педагога.

В статье определены сущность и содержание ценностного подхода в системе высшего педагогического образования, раскрыты принципиальные положения педагогической аксиологии, которые конкретизируются в равноправном функционировании философско-педагогических взглядов и теорий в русле единой гуманистической системы ценностей, взаимообогащении традиции и новации, экзистенциальном равенстве людей на основе признания неповторимости каждого. Автором определены объективные и субъективные показатели, которые имеют значительное влияние на трансформацию педагогических ценностей в подготовке магистров художественных дисциплин, проанализирована роль ценностной категории "авторитет педагога" как фактора установления гармоничных межсубъектных отношений в учебно-воспитательном процессе.

Ключевые слова: ценностный подход, педагогическая аксиология, магистр художественных дисциплин, авторитет педагога.

The article deals with the essence and content of the value approach in higher education and elucidates the fundamental principles of pedagogical axiology that are specified in the equitable functioning of philosophical ideas and theories in the common humanistic system of values. Besides, they are specified in the mutual enrichment of traditions and innovations and existential equality of people based on uniqueness of each person. The author identifies objective and subjective factors that have a great influence on transformation of pedagogical values in MA courses. The role of a value category "teacher authority" is analyzed as the factor of harmonious interpersonal relations in the teaching and educational process.

Key words: value approach, pedagogical axiology, Master of Arts, teacher authority.

Визнання того, що професійне зростання фахівців мистецького профілю набуває ефективності лише за умов задоволення їх художньо-естетичних потреб та ціннісних орієнтацій, актуалізує значення суб'єктивно-творчого фактору в організації магістерської підготовки. Науковці вказують, що найбільш гармонічне й цілісне формування внутрішнього світу студента, його художньої свідомості, позитивної "Я-концепції" відбувається на основі особистісно-ціннісного підходу через різноманітні форми індивідуальної, групової та колективної роботи. Цей шлях дає змогу активізувати механізм загального та професійного саморозвитку майбутнього

фахівця, сприяє організації саморуку особистості до кінцевого результату (І. Бех, А. Бойко, І. Зязюн, Л. Мільто, О. Отич, О. Пехота, С. Сисоєва).

Відповідно до провідних світових тенденцій, що пов'язані з модернізацією та гуманізацією освітньої сфери, вагомим значенням в сучасних педагогічних системах набуває аксіологічний підхід, в річищі якого вирішується проблема формування базових цінностей освіти і виховання. Визнання освітнього процесу засобом залучення особистості до створеної людством системи цінностей дозволяє вітчизняній педагогічній науці здійснювати демократичні кроки для того, щоб "зміст сучасного виховання в Україні складала науково обґрунтована система загальнокультурних і національних цінностей, за допомогою яких формується ціннісне ставлення особистості до суспільства і держави, до людей, до себе, до природи, праці, мистецтва" [4].

Проблемі визначення пріоритетних цінностей освіти і виховання, а також формуванню аксіологічного світогляду приділяється велика увага в дослідженнях з педагогіки, психології та філософії (І. Бех, Л. Бойко, М. Боришевський, Т. Бутківська, Г. Ващенко, М. Євтух, А. Єрмоленко, І. Жерносек, П. Ігнатенко, Т. Левченко, О. Савченко, О. Сухомлинська, А. Титаренко). Вчені розглядають ціннісний підхід як найпріоритетнішу освітню проблему і пов'язують його з гуманістичною парадигмою освіти, реалізація якої передбачає звернення до моральних загальнолюдських цінностей та їх відтворення у нових поколіннях. До того ж аксіологічний підхід покладено в основу об'єднаної Європи, де визнання гуманістичних цінностей є найвищим імперативом майбутнього.

Однак не менш важливою й нагальною проблемою є забезпечення механізмів трансляції освітніх цінностей у навчально-виховний процес педагогічних навчальних закладів. Студенту необхідно досягти такого рівня сформованості культурних та духовних цінностей, щоб бути здатним самостійно здійснити аналіз будь-якої виробничої ситуації, зробити адекватні висновки, обрати оптимальне рішення і виконати низку дій відповідно до власних переконань та життєвих ціннісних пріоритетів. Однією з важливих умов ефективного засвоєння молодими людьми освітніх цінностей є організація навчально-виховного процесу на основі гуманістичних пріоритетів (суб'єкт-суб'єктних взаємин, діалогової взаємодії, толерантності, самореалізації).

В контексті підготовки магістрів мистецько-педагогічних кваліфікацій зміст педагогічної аксіології визначається специфікою майбутньої педагогічної діяльності, її соціальною роллю та наявним ресурсом для особистісного розвитку (І. Михайлюк, К. Сергєєва, Р. Серьожникова, О. Цокур, С. Чорна).

Мета статті – висвітлити сутність та зміст ціннісного підходу в системі вищої педагогічної освіти, окреслити об'єктивні та суб'єктивні чинники, що мають суттєвий вплив на трансформацію освітніх цінностей у підготовці магістрів мистецьких дисциплін.

Провідна тенденція сучасної педагогічної науки – культивування гуманістичної виховної традиції, звернення до людини як найвищої цінності, її розвиток як суб'єкта пізнання, спілкування й творчості. Важливим механізмом, що гармонізує соціокультурний простір та систему відносин в ньому, виступає аксіологічний підхід, на засадах якого уточнюються та перевіряються основні смисложиттєві цінності, конкретизуються ціннісні орієнтири освіти та виховання. Даний підхід в підготовці майбутніх викладачів мистецького профілю має як об'єктивну, так і суб'єктивну складову. Перша забезпечує передачу студентству культурного (соціального) досвіду та традицій, від іншої залежить інтеріоризація цінностей людства через ціннісне ставлення магістранта до себе та оточення.

Серед аксіологічних принципів, у яких знайшли відображення духовні засади демократичного суспільства, особливий вплив на розвиток громадянської спільноти та окремої особистості мають: рівноправне функціонування філософських поглядів та теорій в річищі єдиної гуманістичної системи цінностей, взаємозбагачення традиції та новації, екзистенціальна рівність людей на основі визнання неповторності кожного [5, с. 103]. Науковці висловлюють загальну думку, що саме цінності мають значні потенційні можливості для ефективного впливу на життя суспільства та визначення стратегічних цілей його розвитку (Б. Гершунський, І. Зязюн, З. Равкін, В. Сластьонін, А. Савіна, О. Сухомлинська, Н. Ткачова та ін.). Внаслідок цього проблема оптимального добору провідних педагогічних цінностей та ефективних

засобів їх трансляції набуває сьогодні першочергової значущості для подальшої гуманізації та демократизації не тільки освітньої, але й усіх інших сфер суспільного життя [6].

Цінності – явища складні й мінливі, тому й досі не існує однозначного їх визначення та класифікації. В той же час аналіз ціннісних аспектів наукових концепцій та аксіологічних теорій дав можливість узагальнити і виокремити характерні ознаки даного феномену, як-от: цінності виступають основою орієнтирів особистості в життєвому просторі та ототожнюються з новою ідеєю, що може виступати індивідуальним або соціальним орієнтиром; вони є духовними векторами життя та адекватними індикаторами розвиненої особистості, а також регуляторами відносин людини і соціуму [2; 5; 6].

I. Зязюн у своїх наукових дослідженнях стверджує, що цінність стає регулятором поведінки та внутрішнім орієнтиром життя особистості лише за умови забезпечення суб'єктивної свободи її сприймання, естетичного переживання та відповідного опанування. Він пропонує обрати як цінну одиницю динамічні особистісні сенси і розглядати їх як індивідуальне відображення дійсності, що виражає ставлення особистості до тих об'єктів, заради яких розгортається її діяльність і спілкування [2, с. 15].

Цінностям притаманна власна динаміка, що зумовлюється особливостями розвитку суспільства та особистості. Основними чинниками, що мають суттєвий вплив на трансформацію цінностей, є як зовнішні фактори (соціально-економічні та культурні зміни суспільства, мікро- та макрооточення, доступ до засобів освіти), так і внутрішні, до яких відносяться міжособистісний вплив, система виховання, вікові і індивідуальні особливості, професійна спрямованість, релігійні переконання.

Педагогічні цінності – це ті особливості, які дозволяють не тільки задовольняти фахові потреби педагога, але й слугують орієнтирами соціальної та професійної активності. Вони фіксуються в педагогічній науці й практиці як форма суспільної свідомості у вигляді специфічних образів та уявлень. Так, згідно з поглядами В. Загвязинського, Ш. Амонашвілі, А. Закірової провідними освітніми цінностями повинні стати як сама людина, так і ті галузі її життєдіяльності, де вона стверджується як особистість. До найважливіших цінностей освіти вчені відносять добро, гармонію, людський розум (інтелект), любов, доброту, віру, талант, а також нові цінності – інформаційну культуру, діловитість, поважне ставлення до власності (в тому числі інтелектуальної, художньої), толерантність [1]. На думку науковців, освітні цінності неможливо піддати ієрархії, адже метацінності взагалі не співвідрядні, оскільки мають однаково важливу значущість (А. Маслоу).

Оволодіння майбутніми викладачами системою освітніх цінностей є особливо активним та продуктивним під час практичної педагогічної діяльності, де здійснюється їх суб'єктивне осягнення. Саме рівень суб'єктивної ціннісності явищ слугує показниками особистісно-професійного розвитку педагога [5, с. 104]. Цінності створюють основу для здобуття педагогічної майстерності та стимулюють неперервне фахове самовдосконалення – досягнення магістрантом свого "акме". Педагогічні цінності визначають педагогічний ідеал як взірць, еталон, вони сприяють створенню програми дій щодо творчого самовдосконалення, самоосвіти та професійного саморозвитку, стверджують власний стиль майбутньої мистецько-педагогічної діяльності.

У створеному ціннісно-розвивальному середовищі у магістрантів формується готовність до роботи зі студентською аудиторією, складається розуміння своєї індивідуальної сутності, виробляється особистісна педагогічна концепція і персонал-технологія.

Аксіологічне "Я" магістранта як особистісна система включає: а) цінності, що пов'язані зі ствердженням майбутнім викладачем своєї ролі в соціальному та професійному середовищі (суспільна значущість та престижність викладацької праці, визнання професії найближчим оточенням); б) цінності, що задовольняють потребу в спілкуванні та розширюють межі професійної комунікації (спілкування зі студентами, колегами, переживання студентської поваги-неповаги, обмін духовними цінностями); в) цінності, що орієнтують на саморозвиток творчої індивідуальності та самореалізацію (можливості розвитку творчих здібностей, постійне самовдосконалення).

Визнання того, що професійне зростання фахівців мистецького профілю набуває ефективності лише за умов задоволення їх художньо-естетичних потреб та

ціннісних орієнтацій актуалізує значення суб'єктивно-творчого фактора в організації магістерської підготовки. Науковці вказують, що найбільш гармонічне й цілісне формування внутрішнього світу студента, його художньої свідомості, позитивної "Я-концепції" відбувається на основі особистісно-ціннісного підходу через різноманітні форми індивідуальної, групової та колективної роботи. Цей шлях дає змогу активізувати механізм загального та професійного саморозвитку майбутнього фахівця, сприяє організації саморуку особистості до кінцевого результату (І. Бех, А. Бойко, І. Зязюн, Л. Мільто, О. Отич, О. Пехота, С. Сисоєва).

Особливо гостро недосконалість сформованості ціннісної сфери магістранта як суб'єкта навчальної діяльності відчувається в мистецько-педагогічній сфері, де кількісні та якісні характеристики його художньо-виконавської та професійно-педагогічної підготовленості відіграють вирішальну роль у виконанні практичних мистецьких завдань, пов'язаних функціонуванням надзвичайно тонких механізмів художньої творчості: інтерпретації творів, створення художнього образу специфічними засобами рухової пластики або музичного звуку (вокального, інструментального).

Мистецькі твори, які є предметом і засобом педагогічної діяльності майбутніх викладачів мистецтва, виступають носіями і невичерпним джерелом художніх і моральних цінностей, інтегрований аксіологізм яких зумовлений поєднанням суб'єктивної та об'єктивної детермінант, ціннісними сенсами цілісного естетичного перетворення буття [3]. Мистецтво, формуючи в особистості картину світу, надає їй ціннісного забарвлення. Таким чином, знання-відчуття, знання-переконавання виявляються більш стійкими і дієвими, бо виходять не з імперативності певних норм, а з естетичних переживань, стаючи власним надбанням особистості через вагомий вплив на побудову індивідуально-особистісної системи педагогічних цінностей.

Однією з домінантних педагогічних цінностей вищезазначеної особистісної системи викладача є його *авторитет*. Від цієї категорії залежить усвідомлення як суспільством, так і власне викладачем самої постаті педагога, його іміджу, престижу, поваги студентів та колег.

Авторитет викладача як особливий вимір його морально-естетичних якостей та вчинків пов'язаний із властивостями, рисами самої особистості, її орієнтаціями. Це соціальне утворення, що базується на біосоціальній природі індивіда та визначається як ознака, форма та результат соціальної взаємодії. Авторитет також є регулятором міжсуб'єктних відносин. Слід зазначити, що і досі проблема авторитету викладача є недостатньо задіяним соціально-психологічним ресурсом, основою формування якого є практична викладацька діяльність.

Психологічні механізми формування авторитету викладача ґрунтуються на явищі представленості особистості в інших людях, що існує як своєрідне ідеальне продовження поглядів, ідей педагога в життєдіяльності своїх студентів-послідовників, студентів-однодумців. Авторитет викладача як механізм суб'єкт-суб'єктної взаємодії в комунікативних ланках "викладач – студент" створює підґрунтя для морального самовизначення студента як майбутнього вчителя, веде до пошуку особистісного творчого шляху в педагогіці.

Таким чином, аксіологічні пріоритети вищої освіти виконують роль цільового орієнтира та регулятора педагогічних процесів на основі пізнання, переживання та сприйняття майбутніми педагогами цінностей, вироблення особистісного ставлення до них.

Подальша наукова розробка питань аксіологічного підходу в підготовці майбутніх викладачів мистецьких дисциплін сприятиме створенню нових можливостей оптимізації навчально-виховного процесу ВНЗ на основі змістового збагачення навчальних курсів та поглиблення впливу ціннісного чинника на процес міжсуб'єктної взаємодії учасників педагогічного спілкування. Важливо зауважити, що ствердження провідних цінностей в українській моделі освіти, узгодження їх із загальноєвропейськими та загальносвітовими пріоритетами виступає сьогодні складною, багатогранною нагальною проблемою, без розв'язання якої неможливо прогнозувати подальший розвиток вітчизняної педагогічної науки в контексті загальнокультурного та освітнього поступу провідних демократичних держав.

Література

1. Загвязинский В. И. Идеал, гармония и реальность в системе гуманистического воспитания / В. И. Загвязинский, Ш. А. Амонашвили, А. Ф. Закирова // Педагогика. – 2002. – № 9.
2. Зязюн І. А. Естетичні засади розвитку особистості / І. А. Зязюн // Мистецтво у розвитку особистості : монографія / за ред., передмова та післямова Н. Г. Ничкало. – Чернівці : Зелена Буковина, 2006.
3. Каган М. С. Философская теория ценностей / М. С. Каган. – СПб. : ТОО ТК "Петрополис", 1997. – 205 с.
4. Національна програма виховання дітей та учнівської молоді в Україні // Освіта України. – 2004. – № 94. – С. 6.
5. Слостенин В. А. и др. Педагогика : учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / В. А. Слостенин, И. Ф. Исаев, Е. Н. Шиянов. – 2-е изд., стереотип. – М. : Издательский центр "Академия", 2003. – 576 с.
6. Ткачова Н. О. Історія розвитку цінностей в освіті : монографія / Н. О. Ткачова. – Харків : Видавничий центр ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2004. – 223 с.